

1. Maurice Barres, *Un om liber*, apud Michel Winock, *Secolul intelectualilor*. Tr. de Gheorghe Criță, Ed. Cartier, 2001, 650p.
2. Ernst Cassirer, *Formă și tehnică*. Tr. de Alexandru Boboc // *Revista de filozofie*, nr. 2, București, 2015, p.241-260.
3. Francis E. Peters, *Termenii filosofiei grecești*. Tr. de Dragan Stoianovici, - București: Ed. Humanitas, 1993, 325p.
4. Lucian Blaga, *Diferențialele divine* – în Lucian Blaga, *Trilogia cosmologică*. Opere. Vol.XI. – București: Ed. Minerva, 1988, p.51-193.
5. Ștefan Afloroaei, *Despre situația recentă a filosofiei românești* – în *Henmeneia*. Număr special, *Ideea europeană în filosofia românească* / Coordonator: Ștefan Afloroaei. – Iași: Ed. Fundației AXIS, 2006, p. 7-43.
6. Fareed Zakaria, *Viitorul libertății. Democrația neliberală în Statele Unite ale Americii și în lume*. Tr. de Doris Mironescu. – Iași: Ed. Polirom, 2009, 269p.
7. Marshall McLuhan, *Galaxia Gutenberg. Scrieri esențiale*. Ed. 3-a. Tr. de Mihai Moroiu. – București: Ed. Nemira, 2015, 647p.

DECONSTRUCȚIE ȘI RECONSTRUCȚIE ÎN FILOSOFIA LUI MARTIN HEIDEGGER

Braga Mihai, dr. conf. UTM

Martin Heidegger evidențiază în gândirea filosofică trei etape ale acesteia, gândirea ontică, adică gândirea obișnuită a vechilor greci, gândirea ontologică care este gândirea filosofică de la Platon și Aristotel până la Nietzsche (Nietzsche, fiind considerat de către Heidegger, primul dintre filosofii europeni, care înțelege de acum neajunsurile ontologiei și le critică) și etapa ontologiei fundamentale, creată de Heidegger, scopul cărei este deconstrucția ontologiei, adică a filosofiei de la Platon până la Nietzsche și crearea unei filosofii noi, cu alte cuvinte reconstruirea filosofiei, bazate pe alte fundamente ori principii, decât filosofia veche.

Pentru a clarifica, chiar de la început, discursul filosofic a lui Heidegger trebuie să spunem că acesta este împotriva conceptelor abstracte ale filosofiei care descriu esențele claselor de lucruri, care devin stăpâne pe gândirea europeană, și nu includ nici într-un fel atitudinea umană în conținutul său. Aceste abstracții au devenit un fel de regi, monarhi ai gândirii și domină atât activitatea mentală a europeanului, cât și cea practică, cu alte cuvinte, gândirea europeanului utilizează un șir de metodici, care nu includ în sine în formă immanentă omul, ci el devine un fel

de apendice în această gândire, care este inclus doar exterior, ca scop pentru care se gândește ceva, sau se practică ceva.

Kant a intuit această deprindere a europeanului de a gândi, care exclude ființa umană ca interes major atât al activității teoretice, cât și a celei practice, înaintând renumitul său imperativ categoric, care spune că omul nu poate fi mijloc al activității noastre, ci doar scop. Această frază doar intuiește că treburile nu stau bine în gândirea noastră, dar Kant nu arată calea pentru a ieși din acest impas în care ajunge gândirea, și în același timp, felul nostru de a fi. Kant nici nu poate arăta calea de ieșire din impas, pentru că el, și împreună cu toți filosofii germani de talie, Fichte, Schelling și Hegel sunt promotorii acestei viziuni în care are loc separarea dintre subiect și obiect în procesul cunoașterii, transformarea subiectului într-o forță liberă, care presupune cum trebuie să fie obiectul, iar aceasta din urmă îl transformă și pe subiect în obiect. Gândirea ar trebui să înțeleagă că omul nu este stăpânul acestei lumi, că el este doar o parte a lumii, de care el are nevoie pentru a trăi, și că această lume, și în primul rând natura, parte componentă a cărei el este, îi este dată nu ca stăpânire ci în grija lui, în paza lui. Reieșind din această supoziție vom analiza aportul lui M. Heidegger spre rezolvarea crizei în care se află gândirea și practica europeană.

Primul pas important pe care-l face Martin Heidegger în sistemul său de gândire este introducerea noțiunii *Dasein*. Noțiunea *Dasein* este foarte importantă pentru a înțelege revindicările filosofice ale lui Heidegger. În analiza noastră ne vom opri la două momente esențiale în descoperirea conținutului acestei noțiuni. Prima este, că prin noțiunea *Dasein* Heidegger separă noțiunile de ființă și de ființare; și a doua este, că noțiunea *Dasein* înlătură din procesul cunoașterii atât noțiunea de subiect al cunoașterii, cât și opoziția obiect-subiect.

Să analizăm noțiunea *Dasein*, din punct de vedere a reparării înțelegerii filosofice a noțiunii de Ființă. Să vedem ce înțelegeau filosofii din perioada ontologică (după divizarea perioadelor filosofice făcute de Heidegger). De exemplu Platon prin ființă înțelegea Ideea, Aristotel identifica Ființa cu Unu sau Esența, Aqinatul prin Ființă îl înțelegea pe Dumnezeu, Hegel înțelegea prin Ființa cea mai universală noțiune, după conținut identică cu noțiunea de Neant. În fond, vom vedea că filosofii identificau Ființa cu anumite noțiuni ale gândirii. Dacă vom lua un text tradus în literatura filosofică românească în Antologia filosofică a lui N. Bagdasar, V. Bogdan, C. Narly vom vedea că Ființa se identifică cu substanța. Este vorba de o traducere a poemului lui Parmenide „Despre natură” în limba română, în care se scrie: „Ori de unde aș începe, substratul comun este Ființa; căci acolo revin întotdeauna”. [1]

În lucrarea sa de inaugurarea a interogării despre sensul Ființei „Ființă și timp” Heidegger scrie: „La începutul acestei cercetări nu vor putea fi

analizate în mod amănunțit prejudecățile care implantează și întrețin în mod constant lipsa de necesitate a întrebării despre Ființă. Ele își au rădăcina în însăși ontologia antică. Aceasta, la rândul ei, este suficientă – având în vedere tărâmul din care au apărut noțiunile ontologice de bază cu privire la legitimitatea adecvării categoriilor și a caracterului lor esxhaustiv”- pentru a interpreta pe firul călăuzitor al lămuririlor și răspunsurilor anterioare ale întrebării despre Ființă. De aici, noi vrem să conducem discuția despre prejudecăți...

1. Ființa este cea mai generală noțiune...

2. Noțiunea de „Ființă este nedefinibilă. Aceasta rezultă din generalitatea sa extremă.

3. „Ființa ”este noțiunea de-la-sine-înțeleasă.

Cumpănirea prejudecăților a făcut totodată semnificativ faptul că lipsește nu numai răspunsul la întrebarea despre Ființă, dar că și întrebarea însăși este obscură și lipsită de orientare.” [2]

Pentru a înțelege întrebarea despre Ființă, Heidegger evidențiază două noțiuni care au rădăcina comună în verbul „a fi”, prima este noțiunea „ființare”, iar a doua este noțiunea „Ființă”. Ființarea, spune Heidegger răspunde la întrebarea „Ce?”, iar Ființa la întrebarea „Cum?”. Această explicație o face în procesul analizei metodei fenomenologice. „Cu întrebarea călăuzitoare despre sensul Ființei, cercetarea se situează în domeniul întrebării fundamentale a filosofiei în general. Modul de tratare a acestei întrebări este cel fenomenologic... Expresia fenomenologie desemnează în mod primar un concept metodologic. Ea nu caracterizează un Ce real al obiectelor cercetării filosofice, ci, Cum-ul, adică metoda acesteia” [3] Dasein-ul este o ființare, din punct de vedere a „ce-ului” și acest Ce, are ființa sa, ca ceea ce-i aparține lui. De aceea Heidegger, va spune ființa Dasein-ului. „Ființa,- scrie Heidegger,- este de fiecare dată Ființa unei ființări”. [4] Întrebarea principală acum este descrierea Ființei Dasein-ului. Ce prezintă Dasein-ul, să spunem așa, ca ființare socială. Acesta este omul mediu, o stare normală și obișnuită în care omul se gândește zilnic la ale sale. Adică, în calitate de Dasein nu se ia ceva deosebit, exclusiv, ci o ființare umană obișnuită. Și anume acest Dasein se înțelege, sau se explică ca sens „aici ființa”, adică se caută să fie înțeleasă ființa acestei ființări medii și nu altceva.

Anume aici se face prima disociere, între ființările de diferite tipuri: prima este, ființarea de tipul Dasein-ului și a doua, ființări care nu sunt de tipul Dasein-ului. Ființările de tipul Dasein-ului se pot raporta la sine și la ființările care nu sunt de tipul Dasein-ului. Ființările care nu sunt de tipul Dasein-ului nu pot face această raportare, nici la sine, nici la alte ființări. Despre ele se poate spune doar că sunt. Sunt caracterizate de verbul este. De

exemplu: este masa, este copacul, este norul etc. Acestea sunt lipsite de conștiință de aceea nici nu se pot raporta la nimic. Ființările de tipul acesta pot fi determinate prin categoriile filosofice ale lui Aristotel.

Cu totul altceva sunt ființările de tipul Dasein-ului. Acestea nu sunt, pur și simplu, ci există. Ele sunt dotate cu existență. De fapt, cuvântul dotat nu corespunde noțiunii de ființă. Ființa este o srcină a Dasein-ului. Anume aici Heidegger face una dintre cele mai importante revizuri în ontologie. Noi nu putem analiza toate ființările la fel. Cu toate că noi înțelegem că omul este deosebit de scaun, dar atunci când se studiază, se analizează, se vorbește despre aceste ființări, deosebite după natura lor, ontologia nu face deosebire între ele, ambele sunt analizate și înțelese în cadrul categoriilor aristotelice și după conținutul acestora.

Heidegger face o disociere între *este* și *existență*. Lucrurile nu au existență. Ce înseamnă această existență, care este proprie doar Dasein-ului? Faptul că Dasein-ul se raportează la propria sa ființă determină ființa sa drept existență, spune Heidegger. Existența este prima determinare a ființei ființării care este numită Dasein: „... deoarece determinarea esenței acestei ființări nu poate fi împlinită prin indicarea unui ce factual, ci esența sa constă, dimpotrivă, în faptul că trebuie să fie ființa sa ca fiind a sa, am ales titlul de Dasein ca expresie pură a ființei pentru a desemna această ființare”. [5]

„Faptul că trebuie să fie ființa sa ca fiind a sa” determină ființa Dasein-ului. Ființa sa nu este dată, ea trebuie să fie realizată, ea este dată drept sarcină ființei umane. Particularitatea ființei umane constă în aceea că ea se poate alege pe sine pentru a se realiza și chiar dacă nu se alege pe sine, totuna este o alegere. Aici se face o nouă disociere, și în același timp și o reconstrucție a filosofiei, între autenticitate și neautenticitate. „Dasein-ul se înțelege pe sine însuși întotdeauna pornind de la existența sa, de la o posibilitate a lui însuși de a fi sau de a nu fi el însuși... În modul de a o prinde sau de a o rata existența sa este de fiecare dată rezultatul deciziei Dasein-ului însuși” [6] Autenticitatea existenței constă în alegerea sinelui său pentru realizare, neautenticitatea existenței, invers, constă în ratarea acestei alegeri, în a lăsa ca alegerea să fie atribuită din afară, a fi ca toți ceilalți, acel „se” impersonal. Acest tip de comportare nu s-ar deosebi de felul de a fi a lucrurilor, cărora li se atribuie esența din afară, de către cineva strein lor.

Vorbind despre al doilea moment, care evidențiază viziunea lui Heidegger asupra procesului cunoașterii și a elementelor acestui proces, subiectul și obiectul cunoașterii, filosoful introduce o noțiune cu totul nouă pentru filosofie *faptul-de-a-fi-în-lume*. Această noțiune este separată în două părți: *faptul-de-a-fi-în* și *lume*. Aceste noțiuni sunt numite de Heidegger existențiali.

Faptul-de-a-fi-în în calitate de noțiune s-ar părea că vorbește despre spațialitate, căci atunci când vorbim *a fi în* în limba obișnuită de noi spunem că suntem undeva, suntem într-un loc anume, de exemplu, în auditoriul Nr. 208 a blocului 3 a UTM.. Această expresie de fapt este formată de ontologia filosofică, fiindcă ontologia exprimă felul nostru de a fi sau ontologia filosofică are legătură strânsă cu modul nostru de a fi care se exprimă prin limba noastră. Atunci când întreb “unde ești?”, răspunsul va fi “sunt în...” (Un copil mic se înglodase într-o băltoacă din partea opusă a casei, fiindcă mama îl pierduse din vedere și l-a strigat: “Unde ești? La care copilul a răspuns: “În cizme”. El încălțase careva cizme mai mari și se înglodase cu tot cu ele în băltoacă.) Exemplul ne vorbește despre înțelegerea noastră obișnuită a frazei *a-f-în*.

Heidegger spune că *faptul-de-a-fi-în* în calitate de existențial nu are această conotație, aici nu avem de a face cu raportare spațială, dar aceasta nu înseamnă că Dasein-ul nu are raportare privilegiată cu spațiul. *Faptul-de-a-fi-în* este existențial și are sensul de a fi familiar cu, a fi în preajma cu ceea ce sunt familiar, în acest caz este vorba că Dasein-ul este familiar cu ființarea. A fi familiar cu ceva, de fapt înseamnă a-l cunoaște și a avea și o anumită grijă de acel ceva cu care ești familiar. Dasein-ul prin felul său de a fi, prin modul său de existență are legătură originară cu ființarea. Aceasta înseamnă că procesul cunoașterii are drept origine legătura, raportarea Dasein-ului la ființare. Și anume aici, începe critica ontologiei vechi, care nu vede această raportare originală a Dasein-ului la ființare. Cel mai evident, pierderea legăturii omului cu ființarea se evidențiază în teoria cunoașterii lui Descartes, anume el, nu găsește posibilitate ieșirii subiectului din conștiința sa spre obiect, adică în afara sa. Pentru rezolvarea acestei probleme Descartes are nevoie de introducerea ideilor înnăscute. Heidegger spune, că nu este corect, că Dasein-ul este închistat în conștiința sa, Dasein-ul întotdeauna este în afară, în preajma ființării pe care o are în grijă în diferite moduri. “În orientarea sa către... și în sesizare Dasein-ul nu iese abia atunci din sfera interiorității sale în care a fost până atunci închistat, ci, potrivit modului său primar de a fi, el se află deja dintotdeauna “afară” în preajma unei ființări pe care o întâlnește în lumea deja descoperită de fiecare dată... Și încă o dată, sersizarea a ceea ce a fost cunoscut nu este o revenire în “cuibul” conștiinței împreună cu prada câștigată a ieșirii care a prins, ci chiar și în actul ascultării, al păstrării și al fixării, Dasein-ul care cunoaște rămâne în calitate de Dasein afară.” [7] Cunoașterea nu oferă posibilitatea stabilirii relației cu lumea, ci ea presupune deja dintotdeauna această relație și nu este decât o transformare a acesteia, “prin cunoaștere Dasein-ul dobândește o nouă situație a ființei în raport cu lumea descoperită deja de fiecare dată în Dasein.” [8]Dar

cunoașterea nici nu crează, ea mai întâi, un “commercium” al subiectului cu o lume și nici nu ia naștere dintr-o acțiune a lumii asupra unui subiect. Cunoașterea este un mod al Dasein-ului întemeiat pe faptul-de-a-fi-în-lume. [9]

Bibliografie:

1. N. Bagdasar, V. Bogdan, C. Narly. Antologie filosofică. Filosofi străini. Editura Universal Dalsi, 1995, p.21
2. M. Heidegger. Ființă și timp. Editura “Jurnalul literar”, p. 25 – 27
3. M. Heidegger. Ființă și timp. Editura “Jurnalul literar”, p. 45
4. M. Heidegger. Ființă și timp. Editura “Jurnalul literar”, p. 39
5. M. Heidegger. Ființă și timp. Editura “Jurnalul literar”, p. 59
6. M. Heidegger. Ființă și timp. Editura “Jurnalul literar”, p. 59
7. M. Heidegger. Ființă și timp. Editura “Jurnalul literar”, p. 74
8. M. Heidegger. Ființă și timp. Editura “Jurnalul literar”, p. 74
9. M. Heidegger. Ființă și timp. Editura “Jurnalul literar”, p.74

O PERIOADĂ IMPORTANTĂ PENTRU ÎNȚELEGEREA GENEZEI IDEILOR FILOSOFICE ALE LUI LUCIAN BLAGA

Svetlana COANDĂ, doctor habilitat,
conferențiar universitar, USM

Este unanim recunoscut faptul că Lucian Blaga a creat un sistem filosofic original, aflat în strânsă legătură cu vasta sa operă poetică și dramatică. Pentru a pătrunde în profunzimile operei filosofice blagiene e necesar de a studia etapele evoluției spirituale ale gânditorului. Astfel, înainte de a-și elabora sistemul său filosofic, a existat o perioadă pregătitoare, sau cum o numea însăși Blaga în ediția revizuită a lucrărilor sale scrise în anii 1919-1931: “faza de pregătire a concepției sistematice”, în care au fost “prefigurări ale concepției sistematice de mai târziu.”[1]

Bazându-se pe menționările de mai sus ale lui L. Blaga, majoritatea exegeților operei sale, evidențiază anii 1919-1931 ca fiind prima perioadă în evoluția spirituală a lui Blaga, numită “perioada” sau “faza” de pregătire a concepției sistematice”. [2] Argumentul pentru aceste afirmații îl constituie faptul că în anul 1919 are loc debutul editorial al lui L. Blaga atât în domeniul poeziei cu volumul *Poemele luminii*, cât și în domeniul filosofiei cu volumul *Pietre pentru templul meu*.